

Sıkıyönetim Mahkemelerinin Tarihçi Gözüyle Değerlendirilmesine Bir Örnek: Talat Aydemir Olayı

*Gülben MAT**

Toplumlar, kamu düzenini şiddetli ve yaygın bir şekilde sarsan, gittikçe devletin varlığını tehdit eden bunalımlarla zaman zaman tehlikeli durumlarla karşılaşabilmektedirler. Bu gibi durumlarda olağan hukuk kuralları yetersiz kalabilmektedir. Olağanüstü haller diye adlandırılan bu hallerde topluma bütünüyle hukuk dışı birtakım güçlerin egemen olmasını önlemek için olağanüstü yönetim usullerine başvurmak zorunlu veya kaçınılmazdır. Olağanüstü hallerin en önemli özelliği temel hak ve özgürlüklere bazı sınırlamaların getirilmesidir. Bunun yanında mali ya da bedensel yükümlülükler de getirilebilir. Örneğin, bazı malların müsadere edilmesi ya da çalışma yükümlülüğü konması gibi. Olağanüstü hallerin bir kısmı tamamıyla insan kontrolü dışındaki nedenlerden kaynaklanabilir ki deprem, sel baskını, volkan patlaması gibi olaylar, yönetimin kontrolü dışındaki olaylardır. Bir kısmı da savaş, yaygın şiddet hareketi, büyük ekonomik bunalımlardan oluşmaktadır. Toplumun varlığını ve esenliğini tehlikeye sokan veya kamu düzenini yaygın biçimde sarsan durumlara genel olarak olağanüstü haller adı verilmektedir. Karşılaşılan tehlike ne kadar büyük olursa olsun, hukuk temeline dayanan bir toplumda, sınırsız ve denimsiz keyfi bir baskı rejiminin kurulması hiçbir zaman söz konusu değildir¹.

Bir devletin varlığının tehlikeye girmesi, hukuk ve kanun düzeninde gedikler açılması durumunda, yöntem ve sistem farkları saklı kalmak koşuluyla hükümetlere bazı yetkiler tanınmıştır. En gelişmiş ülkelerin anayasalarında da bu böyledir. Hükümetler bu tür yetkileri kullandığı zaman “olağanüstü hal” rejimleri ortaya çıkar. Olağanüstü Hal rejimleri dendiği zaman akla Sıkıyönetim gelmektedir. Sıkıyönetim hemen hemen her ülkede uygulanmaya başlamış; gerek ortaya çıkış nedenlerinde gerekse kuruluş ve işleyişinde birçok noktada benzerlik meydana gelmiştir. Bununla birlikte her ülkede sıkıyönetimin yanında bazı özel rejimler de oluşturulmuş ve zaman zaman da uygulanmıştır².

Demokratik hukuk devleti anlayışının geçerli olduğu devletlerde, olağanüstü yönetim biçimleri hukuk kurallarıyla sağlanır. Bu nedenle anayasalar olağan yönetim biçimini düzenleyen kuralların yanında, olağanüstü yönetim biçimini düzenleyen kurallara da yer vermişlerdir. Ülkemizde de olağanüstü yönetim biçimleri Anayasalarımızda öngörülmüş ve düzenlenmiştir. Olağanüstü durumlarda uygula-

* Okutman, Dr., Ege Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü.

¹ Münci Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, Ankara, 1993, s. 243

² Hasan Refik Ertuğ, “Fevkalade Hal Rejimleri”, **Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi**, C.III, S.1-2, s. 68

nacak olan yönetim biçimleri şunlardır: Sıkıyönetim, Olağanüstü Hal, Seferberlik ve Savaş halidir³.

Türk Hukuk Lügati'nde sıkıyönetim: “Devletin mevcudiyetini tehlikeye düşürecek kadar ciddi ve vahim bir tehdit karşısında millî varlığı himaye ve müdafaa için idare ve adliye organlarının mevzuatı ve vasıtaları kafî gelmeyen hallerde, müracaat olunan ve fevkalade tedbirleri tazammun eden idare sistemidir. Anayasaya göre örfî idare harp halinde veya harbi icap ettirecek bir vaziyet çıkınca veya isyan zuhurunda yahut vatan ve cumhuriyet aleyhinde kuvvetli ve fiilî teşebbüsleri teyyid eden emareler görüldükte ilan olunur. Örfî idare altına alınan yerlerde emniyet ve asayişe taalluk eden zabıta salâhiyetleri ve vazifeleri askerî makamlara intikal eder. Örfî idare altına alınan yerlerde askerî idare masuniyet ve hürriyetleri takyitte salâhiyetlidir” şeklinde tanımlanmaktadır⁴.

Diğer sözlüklere de bakacak olursak; “Örfî İdare: sıkıyönetim demektir. ‘İdare-i Örfiye’ olarak da ifade olunur. Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durum baş göstermesi, ayaklanma olması, vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması sebepleri ile millî varlığın müdafaa ve himayesi için fevkalade tedbirlerin alındığı bir idare sistemidir”⁵.

Sıkıyönetimin başka bir tanımını da şöyle yapabiliriz: “Kaynağını anayasadan alan, belirli şartlar ve usuller içinde uygulanan ve hükümete askeri otorite eliyle gerekli sıkı tedbirleri almak ve bazı hürriyetleri kısma imkânını veren özel bir hukuk rejimidir”⁶.

Kemal Gözler’e göre; Sıkıyönetim Olağanüstü hal ilanını gerektiren sebeplerden daha vahim sebeplerle ilan olunan geçici olarak temel hak ve hürriyetlerin kısmen veya tamamen durdurulmasına veya Anayasada öngörülen güvencelere aykırı önlemler alınmasına olanak tanıyan ve kolluk yetkilerinin askeri makamlara geçmesi sonucunu doğuran bir olağanüstü yönetim şeklidir⁷.

Sıkıyönetim ile Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri’nin hukuki statüsünü belirleyen anayasal ve yasal mevzuatın iç içe olması, birinin diğerinden bağımsız biçimde incelenmesine olanak vermemektedir.

Sıkıyönetim Mahkemeleri: “Olağanüstü hallerde ve olağanüstü halin ilan edildiği yerlerde, yer adıyla anılarak kurulan Sıkıyönetim Mahkemeleri 3822 Sayılı yasa gereğince tümen ve daha yukarı düzeydeki birlikler eşliğinde kurulan askeri mahkemelerle özdeş olduğundan bir hukukçu ile dört asker kişiden oluşmakta ölüm ve ağır hapis gerektirecek suçlara bakmaktadır. Bunun dışında diğer suçlara bakan Sıkıyönetim Mahkemelerinde bir hukukçu ve iki asker kişi görev almaktadır. 1930- 1944 yılları arasında mahkemelerde devam eden bu uygulama, 1944 yılında ilgili yasada yapılan değişikliklerle sona ermiştir. Mahkemenin üye sayısında cezanın niteliğine göre olan farklılık ortadan kaldırılmış, mahkeme üyeleri bir hukukçu ile iki asker kişiden ibaret olmak üzere belirlenmiştir.

³ Zafer Üskül, “Olağanüstü Hal”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.XIV, İst., 1996, s. 1170

⁴ *Türk Hukuk Lügati*, Ankara, 1991, s. 275

⁵ Hilmi Ergüney, *Türk Hukukunda Lügat ve İstihlalar*, İstanbul, 1973, s. 374

⁶ Kapani, *a.g.e.*, s. 241

⁷ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa, 2006, s. 327

Sıkıyönetim Mahkemeleri 1963 yılında çıkarılan Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunu ile yeniden düzenlenmiştir. 1971'de çıkarılan 1402 sayılı yasa ve sonrasında yapılan bazı değişikliklerle de bu mahkemelerin kuruluşunda yeni ihtiyaçların gerektirdiği değişiklikler yapılmıştır. Son değişiklikler ile Sıkıyönetim Mahkemeleri kuruldukları yerin adını taşımış, aynı yerde birden fazla Sıkıyönetim Mahkemesi kurulması halinde de numaralandırılmışlardır. Mahkeme kadrosu iki askeri hâkim ve bir subaydan oluşmakta, subay üye Genelkurmay başkanının teklifi üzerine askeri hâkimlerin atanma yönlerine göre görevlendirilmişlerdir. Ayrıca Sıkıyönetim Mahkemelerine; Genelkurmay Adli danışmanı, Milli Savunma Bakanlığı Adalet İşleri Başkanı, Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet Teftiş Kurulu başkanından oluşan heyetçe yeter sayıda adli danışman, askeri hâkim ve savcı atanmıştır. Yine aynı kanunda savaş sırasında Askeri Mahkemelerin Sıkıyönetim Mahkemesi olarak çalışacağını da Milli Savunma Bakanlığı'nın belirlemesi gerekmektedir⁸.

Sıkıyönetim, Sıkıyönetim Mahkemelerinin bakması gereken suçların bu mahkemede görülebilmesi için öncelikle davanın, sıkıyönetim komutanı tarafından talep edilmesi ve suçun sıkıyönetim bölgesinde işlenmiş olması gerekmektedir⁹.

Sıkıyönetim altına alınan yerlerde, işlenmiş olan suçlar sıkıyönetim komutanının talep etmesi durumunda Sıkıyönetim Mahkemeleri'nde görülür. Sıkıyönetim Mahkemeleri'nin görevleri şunlardır: "Devletin güvenliği ile vatan ve devlet kuvvetlerine karşı işlenen suçlar,

Kamunun düzenini bozan suçlar ile suç işlemek için oluşturulan cemiyetler, örgütler, Devlete ait mühür, damga ve buna benzer şeylerin taklit edilmesi hakkındaki suçlar, Kamu düzenini bozacak suçlar, Yol kesme, yağma ve adam kaldırma suçları, Askeri ceza kanununda belirtilen suçlar ile Türk Ceza Kanununda belirtilen suçlar, Sıkıyönetim altına alınan yerlerde, sıkıyönetim tarafından oluşturulan önlemlere karşı hareket etme ve emre karşı gelme, Sıkıyönetim bölgesinde kimlik konusunda yanlış beyanda bulunma gibi suçlara bakmaktadır"¹⁰.

Konuyu suçlu açısından değerlendirecek olursak; yukarıda saydığımız suçları işleyenler, sıkıyönetim komutanı tarafından istenildiği takdirde görev, rütbe ve makamları ne olursa olsun sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanabilirler. Ancak kanunda yazılı suçlardan dolayı generaller ve amiraller ile umumi müfettişler, valiler-kaymakamlar, hâkimler ve savcılar aleyhinde soruşturma yapılabilmesi için her birinin bağlı olduğu idareden izin alınması gerekmektedir¹¹. 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 16. maddesinde sıkıyönetim suç unsurları ve cezaları belirtilmiştir¹².

Anayasalarda Sıkıyönetim ve Sıkıyönetim Mahkemelerine ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Kısaca bunları özetleyecek olursak; Osmanlı Devleti'nde 1876 tarihli Kanun-i Esasi ile temel hak ve özgürlüklerin önemli bir kısmı kabul edilmiş, 'tabii yargı yolu' ve 'tabii hâkim' ilkeleri benimsenmiştir. Kanun-i Esasi'nin 113. maddesi; sıkıyönetim halinde yasaların ve devlet düzeninin askıya alınmasını, sıkıyönetim

⁸ **Türkiye Ansiklopedisi (1923-1973)**, C.IV, İstanbul, 1974, s. 1241

⁹ Ragıp Sarıca, **Fransa'da ve Türkiye'de Örfi İdare Rejimi**, İstanbul, 1941, s. 30

¹⁰ Sarıca, **a.g.e.**, s. 30-31

¹¹ Sarıca, **a.g.e.**, s. 32

¹² **TC Resmi Gazete**, Kanun No:1402, S:13837, 15 Mayıs 1971, s. 3

ilan edilen yerlerin özel bir düzenlemeyle idare edilmesi öngörülmektedir. Ayrıca 113. maddede ülkenin güvenliğini ihlal edenlerin yargılanmalarına gerek görülmeden padişah tarafından sürgüne gönderilmesi öngörülmüştür.

1924 Anayasası'nın 86. maddesine dayanarak 1940 yılında kabul edilen 3832 sayılı Örfi İdare Kanunu ile sıkıyönetimin nasıl uygulanacağı, nelerin yapılacağı açık bir biçimde belirtilmiştir. 1924'te yapılan değişikliklerle; Sıkıyönetim Mahkemeleri sıkıyönetim ilanından sonra kurulmuşlar, sıkıyönetim ilanı nedenlerine ilişkin ortaya çıkan olaylar ve bunlara ait suçlara bakmışlardır.

1961 Anayasasında sıkıyönetim, 124. maddede düzenlenmiştir. 1924 Anayasasının 86. maddesinde sıkıyönetim ilan edilmesinin 4 nedeni vardır. 1961 Anayasasında bu dört madde sıkıyönetimin ilan nedenleri olarak aynen alınmış, 1971 yılında yapılan bir kanun değişikliği ile sıkıyönetim ilanına beşinci bir madde daha eklenmiştir. Böylece sıkıyönetimin kapsamı genişletilmiştir. Buna göre; “ülkenin ve milletin bölünmezliğini, içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasasının tanıdığı hür ve demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen yaygın şiddet hareketleri hakkında kesin belirtilerin ortaya çıkması” sıkıyönetimin ilan edilme nedenleri arasında sayılmıştır. Ayrıca 1961 Anayasasına göre sıkıyönetim ilan edilmesi durumunda, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına veya kullanılmasının durdurulmasına olanak sağlanmıştır.

1982 Anayasasında yer alan olağanüstü yönetim biçimleri, ülkenin içinde olduğu tehlikeyi göz önünde bulundurarak, tehlikenin boyutuna göre durumu derecelendirmiştir. 1982 Anayasasının 119. maddesinde, “tabii afet ve ağır ekonomik bunalım” ile 120. maddede yer alan “şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi bir şekilde bozulması”, olağanüstü hal ilanı ve uygulama nedenleri olarak kabul edilmiştir. Şiddet olaylarının daha da çok artması durumunda da 122. maddede yer alan sıkıyönetimin ilan edileceği ve bu maddedeki hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir.

Sıkıyönetim ilan etme yetkisi Bakanlar Kurulu'na aittir. Bakanlar Kurulu'nun isteği ile alınan sıkıyönetim kararının TBMM tarafından onaylanması gerekmektedir. Sıkıyönetim kararının uzatılması ise Bakanlar Kurulunun, Başbakanlık Tezkeresi ile TBMM'ye konuyu iletmesi ve TBMM Birleşik toplantısında konuya ilişkin kararın alınması ile mümkün olmaktadır. Sıkıyönetim süresinin uzatılıp, kısıtlanması, kaldırılması yetkisinin de TBMM'ye ait olduğu daha önceden de ifade edilmişti. Genelkurmay Başkanlığı sıkıyönetim bölgesini, Sıkıyönetim Komutanlığı Karargâhında çalışacak personelin miktarını önceden belirlemekte ve hazırlıklar ona göre yapılmaktadır.

22 Şubat 1962'deki darbe girişiminden önce siyasi gelişmelerden kısaca söz edecek olursak; 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinden sonra ordudaki hareketlilik durulmamış, 13 Kasım 1960'ta MBK'nın 14 üyesi yurt dışında başka görevlere atanmak suretiyle tasfiye edilmişlerdir. 14'lerin tasfiyesinden sonra Silahlı Kuvvetler bünyesinde bölünmeler meydana gelmiştir. MBK içinde anlaşmazlıklar çıkınca ve bazı üyeler dışarıdan destek aramaya başlayınca Kurmay Albay Talat Aydemir önem kazanmaya başlamıştır. Albaylar Cuntası kurulmuş liderliğini de Kurmay Albay Talat Aydemir yapmıştır. Albaylar Cuntası, 15 Ekim seçimleri ve hükümetin

kuruluşuna kadar geçen süre içinde giderek güçlenmiştir. Sonrasında bu grup bazı generaller ile birleşip Silahlı Kuvvetler Birliği'ni kurmuştur. Yüksek komuta ordu siyasi bir harekette bulunacaksa bunun alt rütbeli subaylar tarafından değil de yüksek komuta kademesinin liderliğinde olmasını istiyordu. Bunu 27 Mayıs hareketinden öğrenmişti. Silahlı Kuvvetler Birliği'nin işlevi, inisiyatifi elinde bulunduracak şekilde alt rütbeli subayların bir adım önünde olmaktadır¹³.

15 Ekim 1961 seçimleri sonucunda AP ve CHP'nin birbirine yakın oy almaları ve tek başlarına hükümeti kuramayacak olmaları, ordu içinde 27 Mayıs ilkelerinin korunması gerekliliği yolunda bir inancı ve zamanla eylemde bulunma gereği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Talat Aydemir gibi subayların öncülük ettiği belli hizipler, seçim sonuçlarının iptal edilmesini, siyasi partilerin ve MBK'nın dağıtılmasını ve bir askeri cunta rejiminin kurulmasını istemektedir¹⁴. Aydemir'e göre seçimler sonunda ulusal irade tam olarak gerçekleşmemiş ve bu durum Silahlı Kuvvetler içinde fikir ayrılığına neden olmuştur. 21 Ekim 1961'de Harp Akademilerinde 10 General, 27 Albay ve 1 Yarbay toplanarak "21 Ekim Protokolü" denilen belgeyi kabul etmişlerdir¹⁵. Bunun üzerine 4 siyasi partinin lideri durumu görüşmek üzere 23 Ekim gecesi toplanmış, Devlet ve hükümet başkanı Cemal Gürsel'in başkanlığında ertesi gün yeni bir toplantı daha yapılmıştır. Bu toplantıya siyasilere yanında kuvvet komutanları da katılmış ve "Çankaya Protokolü" denen bir belge imzalanmıştır¹⁶. Bu görüşmeler sonucunda Meclis toplanmış, 26 Ekim'de Cemal Gürsel Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir¹⁷. Ancak bu gelişmeler ordu içinde başka çalkantılara neden olmuştur.

Aydemir'e göre 22 Şubat 1962 darbe girişimini ortaya çıkaran sebepler şunlardır: "27 Mayıs İhtilalinin hedefine ulaşmamış olması, 27 Mayıs 1960'tan önceki durumda olduğu gibi halkın 2 gruba ayrılmış olması ve 'Millî Birlik' ruhunun yaratılmamış olması, Parlamento içinde bir kısım siyasilere maksatlı tutumları ile Silahlı Kuvvetlerin halk ile karşı karşıya getirilmiş olması, Seçim sonrası, siyasi ortamda istikrarlı ve dinamik bir hükümet kurulmayışı yüzünden ülkenin asıl temel davası olan reformların ele alınmayışı"dır¹⁸.

Şubat ayının başlarında Ankara'da bir toplantı yapılmış ve 28 Şubat'ı geçmemek üzere bir darbe yapılması kararlaştırılmıştır¹⁹. 22 Şubat 1962'de Kurmay Albay Talat Aydemir ve beraberindekiler, yukarıda belirtilen gerekçelere dayanarak, hükümeti devirme teşebbüsünde bulunmuş ancak bu girişim engellenmiştir. Kur-

¹³ Hikmet Özdemir, **Devlet Krizi**, İstanbul, 1989, s. 95-97; Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, İstanbul, 1996, s. 176-177

¹⁴ Ahmad, a.g.e., s. 176

¹⁵ Rıfıkı Salim Burçak, **Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri**, Ankara, 1988, s. 40-42; Dünder Seyhan, **Gölgedeki Adam**, İstanbul, 1966, s. 155-157; M. Emin Aytekin, **İhtilal Çıkmazı**, 1967, s. 77-82; Nesrin Turhan, **İhtilalin Süvarisi**, İstanbul, 2004, s. 172-173

¹⁶ Çankaya Protokolü'nün tam metni için bkz. Özdemir, a.g.e., s. 99-100

¹⁷ Feroz-Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili Politika'nın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)**, Ankara, 1976, s. 240

¹⁸ Talat Aydemir bu olayı hatıralarında anlatmaktadır. **Ve Talat Aydemir Konuşuyor**, 1966, s. 116-143; Ayrıca bkz. Seyhan, a.g.e., s. 191-200

¹⁹ Erdoğan Örtülü, **Üç İhtilalin Hikayesi**, Ankara, 1966, s. 176

may Albay Talat Aydemir, Kurmay Albay Turgut Alpogut, Kurmay Albay Dündar Seyhan ve Kurmay Albay Emin Arat gözaltına alınmışlardır²⁰. Komutanlar bir süre sonra serbest bırakılmış, ama bazı tartışmalar da beraberinde gelmiştir. Örneğin, 22 Şubatçılar mevcut siyasi kadro ile demokrasi kurulamayacağını açıklarken, AP'liler de Kayseri'dekiler için kısmi af istemişlerdir²¹. Bu tartışmalar üzerine İsmet İnönü istifa etmiş, yeni hükümeti kurma görevi yeniden ona verilince, 24 Haziran 1962'de CHP-CKMP-YTP Koalisyon hükümeti kurulmuştur²². 22 Şubat hareketine katılanlar için Meclis af yasası çıkarmıştır²³.

22 Şubat 1962 tarihindeki darbe girişimini Harp Okulu Komutanı Kurmay Albay Talat Aydemir yönetmiştir. Kurmay Albay Talat Aydemir, 27 Mayıs'ta Güney Kore'de olduğundan askeri müdahaleye katılamamış ve sonrasında da bir görev alamamıştır. İktidarı çok erken sivillere devretmenin ciddi bir hata olduğuna inananlardandır. MBK döneminde SKB içinde Ankara grubunun etkili bir üyesidir. 22 Şubat darbe girişiminde gece yarısı okuldaki alarmı durdurmuş, sonrasında evine gitmiş ve ertesi sabah da gözaltına alınmıştır²⁴.

Sonrasında 22 Şubatçılar iki konu ile ilgilenmişlerdir. Bunlardan biri politika işlevlerinin ne olacağı, diğeri ise ordudan atılan arkadaşlarına nasıl yardım yapacakları konusudur. Arkadaşlarına yardım konusunu çözdükten sonra politika ile ilgilerini kesmemişlerdir. Ordu içinde yapılanmaya, özellikle Ankara'daki birlikler içinde teşkilatlanmaya başlamışlardır²⁵. Bu gelişmeler 20-21 Mayıs 1963 tarihinde darbe girişimine neden olmuştur. Fethi Gürcan anılarında 21 Mayıs teşebbüsünün nedenlerini: "27 Mayıs İhtilali gerekliydi ve DP meşruluğunu kaybetmiş, zaten ulus ve ülkeye kalıcı ve iyi hizmetler yapmamıştı, DP zihniyeti bir daha dirilmemek üzere tarihe gömülmeliydi, Atatürk devrim ve ilkeleri nasıl da ayaklar altına alınıyor ve sinsice sıfırlanmaya çalışılıyordu. CHP'nin bu gidişi durduramadığı zaten anlaşılıyordu... 27 Mayıs doğrudu ama eğri gitmişti" şeklinde açıklamıştır²⁶.

Kısaca özetleyecek olursak; Kurmay Albay Talat Aydemir, 22 Şubat 1962'deki darbe girişiminde başarısız olunca ordudan uzaklaştırılıp, emekliye sevk edilmiştir. Ancak emekli olduktan sonra darbe girişimleri için planlarına devam etmiştir²⁷. 21 Mayıs 1963 tarihindeki girişimin parolası "Harbiyeli Aldanmaz" olmuştur²⁸. Aydemir, ilk hareketinden 14 ay sonra Harp Okulu ve Zırhlı Eğitim Tank Taburunun desteğiyle 20 Mayıs 1963'te yeniden bir darbe girişiminde bulunmuştur. 20-21

²⁰ *Dünya*, 24 Şubat 1962; *Milliyet*, 23 Şubat 1962; 24 Şubat 1962 tarihli *Milliyet* gazetesinin habere göre olaya karışan komutanların yerleri değiştirilmiş, tayinler yapılmıştır.

²¹ Metin Toker, *İsmet Paşayla 10 Yıl (1961-1964)*, IV, Ankara, 1967, s. 66

²² Feroz-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s. 240

²³ *Milliyet*, 25 Nisan 1962; *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1962 vd.

²⁴ Ahmad, a.g.e., s.179-180; *Milliyet*, 24 Şubat 1962

²⁵ Yeşim Demir, "Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri", *ÇTTAD*, V/12, (2006/Bahar), s. 165

²⁶ Ömer Gürcan, *Fethi Gürcan'ın Harbiyelileri*, İstanbul, 2005, s. 51-52; ayrıca 22 Şubat ve 21 Mayıs olayları için bkz. Can Kaya İsen, *22 Şubat 21 Mayıs Geliyorum Diyen İhtilal*, İstanbul, 1964; Gülben Mat, *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Sıkıyönetimler*, (Basılmamış Doktora Tezi), Danışman: Doç Dr. Kemal Arı, DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2008.

²⁷ William Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, İstanbul, 1996, s. 145

²⁸ Fethi Gürcan, *Ben İhtilalciyim*, Ankara, 2005, s. 183

Mayıs'ta Harp Okulu öğrencilerinden bazıları Ankara Radyoevini işgal etmiş, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetime el koyduğunu, TBMM, siyasi parti ve derneklerin fesih edildiğini açıklamışlardır. Ancak darbe girişiminde bulunanların güçlerinin sınırlı olması, hükümetin önceden bu girişimden haberdar olması nedeniyle Aydemir'in ikinci darbe girişimi engellenmiştir²⁹.

Olay sonrasında Kurmay Albay Talat Aydemir arkadaşının Küçükesat'taki evine giderken, ihtilalin öncülerinden Binbaşı Fethi Gürcan ve bir arkadaşı da Batı Almanya elçiliğine sığınmıştır. Ancak elçilik bu sığınma talebini reddetmiştir. Talat Aydemir başta olmak üzere olaya karışanlar bir süre sonra tutuklanarak Mamak Muharebe Okulu'na götürülmüştür³⁰.

21 Mayıs'ta Hava Kuvvetlerinin de katılımıyla başta Harp Okulu öğrencileri olmak üzere darbecilerin tamamı etkisiz hale getirilmiştir. İstanbul'da harekete geçecek olan grup ise faaliyete geçmemiştir. Olaylar sırasında ve sonrasında yaşanan çatışmalarda, resmi açıklamalara göre 6 kişi hayatını kaybetmiş, 30 kişi de yaralanmıştır. Hükümet bu olaylar üzerine Ankara, İstanbul ve İzmir'de sıkıyönetim ilan etmiştir.³¹ Bakanlar Kurulu kararıyla İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na I. Ordu Komutanı Korg. Refik Yılmaz, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na II. Ordu Komutanı Korg. Cemal Tural ve İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı'na da İzmir Deniz Saha Komutanı Tuğa. Ferit Denizmen tayin edilmiştir³².

Olay üzerine eski MBK üyeleri ve 14'lerden olan Alparslan Türkeş, Muzaffer Özdağ, Rıfat Baykal ve Fazıl Akkoyunlu ile eski 22 Şubatçılardan Talat Aydemir, Dündar Seyhan, Fethi Gürcan, Turgut Alpogut'un aralarında bulunduğu 151 subay ve emekli subay ile 1500'e yakın Harp Okulu öğrencisi tutuklanmıştır³³.

21 Mayıs sanıklarının yargılanmaları için Ankara'da; 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, Mamak Muharebe Okulu'nda; 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi Harp Okulu'nda ve 3 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi de Sıkıyönetim Karargâhında kurulmuştur³⁴. Mahkeme Başkanlıklarına Bnb. Ali Cesur, Turgut Aksu ve Muzaffer Müdür hâkim olarak tayin edilmişlerdir. Mahkeme üyeliklerine ise hâkim yüzbaşılar atanmıştır. Mahkeme üyeleri; Yzb. Ragıp Aycan, Yzb. Talat Onmuş, Yzb. Yaşar Çiftçioğlu, Yzb. Oktar Sezer, Yzb. Selahattin Yılmaz, Yzb.

²⁹ 20-21 Mayıs 1963'teki darbe girişiminin ayrıntıları için bkz. Talat Aydemir, **a.g.e.**, s. 231-322; Fethi Gürcan, **a.g.e.**, s. 183-271; İsen, **a.g.e.**, s. 147

³⁰ **Hürriyet**, 22 Mayıs 1963; **Milliyet**, 22 Mayıs 1963

³¹ **BCA**, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:170.26.7; **Düştür**, S:T, C.2 Ankara, 1963, s. 1476; **T.C. Resmi Gazete**, 28 Mayıs 1963, Sayı: 11413, *Karar şöyledir: "TBMM Kararı Ankara, İstanbul ve İzmir İllerinde Sıkı Yönetim ilânına dair Karar No. 70:*

20-21 Mayıs 1963 gecesi önceden yapılmış tertipler sonucunda Anayasa'yı ihlâl amacım güden silahlı bir ayaklanma hareketi vuku bulduğundan Anayasa'nın 124 üncü maddesi hükmüne göre, Ankara, İstanbul ve İzmir illeri sınırları içerisinde 21 Mayıs 1963 günü saat 15 ten itibaren bir ay süre ile Sıkı Yönetim ilânına dair 21/5/1963 tarihinde Bakanlar Kurulunca ittihaz olunan Karar onaylanmıştır (22/5/1963)"

³² **Cumhuriyet**, 22 Mayıs 1963

³³ **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1961-1980)**, Yayın Kurulu: Hasan Ersel, Ahmet Kuyuş vd., C.III, İstanbul, 2003, s. 68

³⁴ **Hürriyet**, 4 Haziran 1963

Mehmet Karaaslan, Yzb. Nejat Özışıkent, Yzb. İlhan Köseoğlu, Yzb. Sami Gerger, Yzb. Faruk Marşan ve Yzb. Naci Turay'dan oluşmuştur.³⁵

Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korg. Cemal Tural yayınladığı bildiriye; 20-21 Mayıs olayları dolayısıyla, 1 Numaralı Sıkıyönetim Adli Amirliğince haklarında son tahkikat açılma kararı verilmiş olan sanıkların 103 kişi olduğunu belirtmiştir. Sanıkların duruşmalarının tutuklu olarak 7 Haziran Cuma günü saat 09.30'da Mamak Muharebe Okulu'nda başlayacağını ifade etmiştir. Ayrıca delil yetersizliğinden 28 sanık takipsizlik kararı ile tahliye edilmiştir. Diğer sanıklar hakkında hazırlanacak olan son tahkikat kararlarının, ayrıca duyurulacağı ifade edilmiştir.³⁶

Korg. Cemal Tural, sanıkların cezaevine gönderilmeleri, avukat tutmaları ve ailelerin ziyaretleri hakkında şu bildiriye yayınlamıştır:³⁷

"1- 20-21 Mayıs Olayları dolayısıyla, 1 Numaralı Sıkıyönetim Adli Amirliğince yapılan tahkikat tamamlanmış ve son tahkikat açılma kararı, 4 Haziran günü sanıklara tebliğ edilmiştir.

2- Sanıkların askeri muhakeme usulü kanununun 204 üncü maddesine tevfi kanunları kendilerini müdafaa için avukat tutmaları zımında, bugünden (4 Haziran) itibaren aileleri efradından en yakın biriyle tutuk evlerinde, usule göre, görüşmelerine müsaade edilecektir. Tutuk evlerine, temas için gidecek bu yakın aile efradı, bugünden (dünden) itibaren Jandarma Okulunda açılmış olan Sıkıyönetim İrtibat Bürosuna müracaat edecekler ve oranın talimatına göre, tutuk evlerine yollanacaklardır.

3- Sanıkların tutmak istedikleri avukatlar, yine askeri muhakeme usulü kanununun 206. maddesinin 4. fıkrasına göre, bir numaralı Sıkıyönetim Adli Amirliğince müdafilik sıfatı kabul edildikten sonra, duruşmalara katılabileceklerdir.

4- Sanık ailelerinin sanıkları ziyaretleri 9 Haziran Pazar gününden başlamak üzere duruşma yapılmayan Pazar günleri olacaktır.

Bugünlerde ziyaret yalnız ana baba, eş ve çocukları için olmak üzere saat 09.00-12.00 ve 14.00-16.00 arasında yapılacak ve cezaevlerinin talimatına göre azamî 10 dakika üzerinden tanzim edilecektir.

5- Harb Okulundaki ziyaretler ve avukat tutma işleri hakkında ayrıca tebliğ yayınlanacaktır".

Duruşmalar, 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi Mamak Muharebe Okulu'nda başlamıştır. Duruşmada, 103 sanık için iddianame mahiyetinde hazırlanan kararnamenin okunacağı açıklanmıştır. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, duruşmalarla ilgili olarak şu tebliği yayınlamıştır: *"7 Haziran 1963 Cuma günü saat 9.30 da Mamak Muharebe Okulunda başlayacak olan 20-21 Mayıs Olayları duruşmasına, halkımızın gösterdiği alâkanın genişliğine rağmen, salon ancak 284 ziyaretçi için müsaittir. Yalnızca bu ziyaretçiler, fotoğraflı kendi kartlarıyla duruşma salonuna girebileceklerinden, fazla hiçbir kimsenin kalabalık yaparak görevlileri işgal etmemesini önemle rica ederim. Müteakip duruşmalarda, sıra gelebileceği düşünülerek, İrtibat*

³⁵ **Milliyet**, 26 Mayıs 1963

³⁶ **Hürriyet**, 5 Haziran 1963

³⁷ **Hürriyet**, 5 Haziran 1963

Bürosunda sıraya girilmesini de ayrıca tavsiye ederim. Korg. Cemal Tural Ankara Sıkıyönetim Komutanı³⁸.

1459 sanığın duruşması ise 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde başlamıştır. Duruşmaların başlaması üzerine Korg. Cemal Tural yayınladığı bildiri-
de şu hususlara dikkat çekmiştir:³⁹

“1- 20-21 Mayıs Olayları dolayısıyla Harp okulundaki 2 Numaralı Sıkıyönetim Komutanlığı Adli Amirliğince haklarında son tahkikat açılma kararı verilmiş olan sanıklar, 1459 kişidir. Bunların duruşmaları, tutuklu olarak, 13 Haziran 1963 Perşembe günü (bugün) saat 9.30 da Harp Okulunda başlayacaktır.

2- Harp Okulunda dinleyicilere ayrılan salon, ancak 158 dinleyici için müsaittir.

3- Harp Okulundaki duruşmaları takip edecek olan avukat ve ziyaretçilerin isimleri yine Sıkıyönetim İrtibat Bürosunca, 1 Numaralı Mahkemede olduğu gibi yürütülecektir.

4- Sanık ailelerinin, sanıkları ziyaretleri 16 Haziran Pazar gününden başlamak üzere duruşma yapılmaya Pazar günleri olacaktır. bugünlerde ziyaret, ana, baba ve kardeşler için olmak üzere saat 9.00-12.00-14.00-16.00 arasında yapılacak ve cezaevleri talimatına göre azami 10 dakika üzerinden tanzim edilecektir.

5- Gerek ziyaretçilerin ve gerekse dinleyicilerin, duruşma yerlerine gidip-gelmeleri İrtibat Bürosunca tanzim edilerek sıraya göre münavebe ile yapılacaktır.

Fazla hiçbir kimsenin kalabalık yaparak görevlileri meşgul etmemesini ve müteakip duruşma ve ziyaretler için sıra gelebileceğini düşünerek İrtibat Bürosunca verilerek talimatlara riayet edilmesini tavsiye ve rica ederim”.

20-21 Mayıs olaylarının İstanbul'dan getirilen 45 sanığı, 17 Haziran 1963'te mahkeme önüne çıkarılmıştır. Mahkemeler halka açık yapılmış ve davalarla ilgili bilgiler, yayımlanan bildirimlerle kamuoyuna duyurulmuştur. Bildirilerin dışında verilen haberlerin asılsız ve uydurma olduğu açıklanmıştır. Bazı kişilerin davalarla ilgili olarak yanlış ihbarlarda bulunduğu belirlenmiş ve konu halka duyurulmuştur⁴⁰.

20-21 Mayıs olaylarına İstanbul'dan katılmaktan sanık olanlar hakkında, İstanbul Sıkıyönetim Adli Amirliğince yapılan soruşturmanın bir süre sonra sona erdiği, haklarında yetersizlik kararı verilen sanıkların, soruşturma dosyaları ile birlikte Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Adli Amirliğine teslim edildikleri, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Korg. Refik Yılmaz'ın yayınladığı bildiriden anlaşılmaktadır⁴¹.

Sanıklar, savunmalarını yazılı olarak mahkemeye vermişler, bunlara kısa ilaveler yapmışlardır. 22 Temmuz günü Savcı, esas hakkındaki iddianamesini okumaya başlamış, 23 Temmuz Salı günü de kısa süren bir duruşmadan sonra sanıklara ve müdafilere, savunmalarını hazırlamaları için 8 günlük bir süre tanımıştır. Dolayısıyla sanıklar, savunmalarını yazılı olarak mahkeme başkanlığına vermişler ve ilave

³⁸ **Hürriyet**, 7 Haziran 1963

³⁹ **Hürriyet**, 13 Haziran 1963

⁴⁰ **Hürriyet**, 16 Haziran 1963

⁴¹ **Hürriyet**, 15 Haziran 1963

etmeleri gereken hususları, şifahen açıklamışlardır. Davada idamı istenen sanıklar: “Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Turgut Alpaput, Bahtiyar Yatla, Emin Arat, Galip Gültekin, Rifki Erten, Yaşar Başaran, Hakkı Sümer, Tevfik Ünlüer, Tevfik Saltoğlu, Erol Dinçer, Remzi Kılıç, Salim Mimar, İzzet Köz, Cevat Özdemir, Ziya Gökalp Pusat, Sertöz, Önder Aydın, Kadir Yıldırım, Savaş Kilimci, İlhan Baş, Mustafa Karazeybek, Cevat Kırca, Osman Deniz Muzaffer Güney, Ahmet Gücal, Mustafa Üstüner”.

5 yıldan 15 yıla kadar hapsi istenenler: “Ayhan Öcal, Mustafa Pakova, Turgut Saltoğlu, Necdet Öz, Kemal Kahyaoğlu, Abdullah Yılmaz, Hüsamettin Paksoy, Tevfik Ecemiş, Metin Akpınar, Zihni Cetiner, Yaşar Nezih, Fırat Erol Ege, Osman Yetkin Ramazan Öztürk. Ümmet Sarı, Mehmet Erdoğan, Kemal Ülkütanak, Erol Işıltan, Erol Akkavılcım, Cemal Oğuz, Yaşar Korkut, Özkan Tansel, Ferit Kelecek Alaaddin Acar, Turcay Yener, Hazan Kıran, Güven Küçük Aktuğ, Erhan Dağıstanlı, Zeki Yılmaz, İhsan Seçgül, Ayhan Ünlü, Erbil Yücelten, Nihat Çonguoğlu, Atilla Altugan, Erkan Mersin, Geridun Erman, Ömer Tekebaş, Ergin Osmanoğlu, Tezcan Özalgın, Muhteşem Erol Aydın, Mehmet Çilingiroğlu, Enver Apaydın, Sedat Ünal, Mustafa Satıroğlu, Mehmet Gül, Munip Tepeci, Şükrü Sönmezoğlu, Selim Türkan, Gazi Alankuş, Sabri Sariyer, Orhan Dünday, Sezer Sayılır, Abdullah Gebeş, Hüseyin Bildirici, Orhan Şahin, Mehmet Özmaden, Fahrettin Odabaşı, Melih Özkol, Turhan Erdemgil, Sacit Uluç, Tuncer Orhan, Yurdun Tuncel, Recep Uslu, Şükrü Aral, Fevzi Bingöl, Fahri Ergün, Tevfik Sarıkaya, Gündoğan Doğançay, Fethi Işıklıtır, Feridun Özbay.

6 aydan 1 yıla kadar hapsi istenenler: Mustafa Ok, Gökalp Kazaboğlu, Halim Menteş, Uysal Altuğ, Rıdvan Metal, Yaşar Sonaten.

3 aydan 3 yıla kadar hapsi istenenler: Behzat Tanır, Sabahattin Altınok, Necati Taylan, Nihat Şendoğan, Hadi Kantarcı, Mustafa Cihangiroğlu.

Beratleri istenenler: Şükrü İnanç, Elmas Gençer, Dünder Seyhan, Necati Ünsalan, Asım Mutludoğan, Kadir Çıtak, Cahit Aksoy, Nusret Karakaş, Mehmet Erengül, Saffet Olgaç, Alpaslan Türkeş, Fazıl Akkoyunlu, Muzaffer Özdağ, Rifat Baykal, Yüksel Erol, Metin Tulgan, Ağâh Ürel, Hasan Bilici, Coşkun Savaş, Yüksel Aker, Yiğit Erdem, Günay Tanju, Duran Uzun, Cemil Dağüstün, İzzet Şener, Zeki Celep, Ekrem İrge, Orhan Türkan, Şeref Uluğ, Mustafa Sakar, Adnan Çelikoğlu, Selçuk Atakan, Şinasi Çamçeken Cengiz Tonay, Zeki Altınsay, Arif Yurteri, Safa Seven, Macit Ötegen, Necmi Çetin, Halit Büyük Menderes, Turgut Şener⁴².

1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkeme Heyetinde; Mahkeme Başkanı Tuğğ. Fevzi Basmacı, Danıştay Hâkimi, Hâkim Deniz Alb. Numan Özdalga, üye Hava Tuğğ. Lütfi Ergüven, Savcı Hâkim Bnb. Turgut Akan ve yardımcılarında oluşmaktadır⁴³. Kararın açıklanacağı gün sanıklar, toplu olarak salona getirilmişlerdir. Hâkim, dört bölümden oluşan kararın, tefhim edileceğini bildirmiş ve 239 sayfa tutan kararın dört buçuk sayfalık giriş kısmını okumuştur. Hâkim, sanıklara gerekçeli kararın ayrıca verileceğini ve karar özetinin onar kişilik gruplar halinde tefhim edileceğini belirtmiştir. Üç ay hapse mahkûm edilenlerin başka bir suçtan tutuklu değillerse derhal tahliye edilecekleri açıklanmıştır⁴⁴. 20-21 Mayıs sanıklarından Talât Ayde-

⁴² **BCA, Fon Kodu:** 030.01/59.364.1; **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1963

⁴³ **Milliyet**, 6 Eylül 1963

⁴⁴ **Hürriyet**, 6 Eylül 1963; **Milliyet** 6 Eylül 1963

mir başta olmak üzere 7 kişi idama, 29 kişi de müebbet hapse, 12 kişi 15 yıl, 5 kişi 12 yıl, 2 kişi 8 yıl, 2 kişi 6 yıl, 13 kişi 5 yıl, 24 kişi 1 yıl 2 ay, 6 kişi de 3 ay hapse mahkûm olmuş, 45 kişi de beraat etmiştir. Beraat edenler arasında Alparslan Türkeş ve arkadaşları ile bazı EMİNSU'cular da vardır⁴⁵.

Dava sonucunda 1468 Harbiyeli de Harp Okulu'ndan atılmıştır⁴⁶. Okuldan uzaklaştırılan öğrencilerden tazminat alınmaması için sonradan bazı girişimler olmuş ve Cumhuriyet Senatosu'nun aldığı bir kararla tazminat alınmaması kararlaştırılmıştır. 5401 sayılı kanuna geçici bir madde eklenerek 1586 öğrenci tazminat ödemekten muaf tutulmuştur⁴⁷.

20-21 Mayıs olaylarına katılan Harp Okulu öğrencilerinin 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yapılan duruşmaları 1963 yılının Eylül ayında sonra ermiştir. 1459 Harp Okulu öğrencisinden 75'i 4 yıl 2 ay ağır hapse, 91'i de 3 ay hapse mahkûm edilmiş, 1293 öğrenci beraat etmiştir. Mahkeme beraat kararı verilen öğrencilerden 763'nün ise tard edilmeleri gerektiği kanaatine varmıştır⁴⁸. Harp Okulu ikinci sınıf öğrencilerinden 148 kişi mahkûm olmuştur. 487 Öğrenci de beraat etmiştir. Mahkeme ikinci sınıf öğrencilerinden beraat edenler dâhil 635 kişinin tardını istemiştir. 824 mevcutlu birinci sınıf öğrencilerinden 18'i mahkûm olmuş, 806'sı beraat etmiştir. Bunlardan 276'sının tard edilmeleri istenmiştir. Okul Disiplin Kurulu'nun tard edilmeleri istenenler hakkında karar vereceği belirtilmiştir. Bu mahkûmların öğrencilik sıfatları kaldırılmış, amme hizmetlerinden müebbeden mahrum edilmişlerdir⁴⁹. 1-3 aya mahkûm edilen 91 öğrencinin tutuklu kaldıkları süre mahkûmiyetlerini geçtiği için beraat edenlerle birlikte serbest bırakılmışlardır. Beraat eden ikinci sınıf Harp Okulu öğrencilerinin subay çıkıp çıkamayacakları hususunda, ayrıca İdari karar alınacaktır. Beraat eden ikinci sınıf öğrencileri hakkında mahkemenin verdiği karar aynen şöyledir: *"İkinci sınıf sanıklarından beraati cihetine gidilenlerin, başlıca beraat sebebi delil kıfayetsizliği olmakla, bu sanıkların askerî tecrübe, tahsil, yaş durumları ile subay çıkmalarının 3 ay kadar kısa bir zaman arifesinde bilerek veya bilmeyerek ihtilâlcilerin amaline hizmet etmeleri Ordunun temeli olan disiplini büyük ölçüde sarsmış ve subay olma niteliğinden yoksun buldukları kanaatini vermiştir"*⁵⁰. Beraat eden Harp Okulu birinci sınıf öğrencilerinin öğretime devam etmeleri kararlaştırılmıştır⁵¹.

Mamak'taki 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi, 20-21 Mayıs olayları sanıklarından 51'i hakkında, Askeri Yargıtay'ın bozma kararına uyduğu 14'ü için yeni

⁴⁵ **Hürriyet**, 6 Eylül 1963; **Milliyet**, 6 Eylül 1963

⁴⁶ Ömer Gürçan, **a.g.e.**, s. 207 ; 26.9 1963 tarihli Yüksek Disiplin Kurulu Kararı ile Kara Harp Okulu Disiplin Talimatı için bkz. Gürçan, **a.g.e.**, s. 207-218; Harp Okulundan atılan 1468 Harbiyeli daha sonra 20-21 Mayıs Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneğini kurmuşlardır. Gürçan, **a.g.e.**, s. 215; 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılanan Harbiyeliler ile 2 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılanıp, Disiplin Kurulu Kararı ile Harp Okulundan atılan Harbiyelilerin isim listesi için, Aydemir, **a.g.e.**, s. 324-337 ve Gürçan, **a.g.e.**, 225-236.

⁴⁷ **Cumhuriyet**, 8 Nisan 1965

⁴⁸ **Milliyet**, 12 Eylül 1963

⁴⁹ **Milliyet**, 12 Eylül 1963

⁵⁰ **Milliyet**, 12 Eylül 1963

⁵¹ **Milliyet**, 12 Eylül 1963

kararını tefhim etmiş, bunlardan Mustafa Ok, Halim Menteş ile Alâettin Açı'nın beraatına karar vermiştir. Sıkıyönetim Mahkemesi, idama mahkûm olan Cevat Kırcı, Ahmet Gücal ve İlhan Baş dâhil olmak üzere 37 sanık hakkında verdiği eski kararında ısrar etmiş, yalnız 14 sanık hakkındaki bozma sebeplerini kabul ederek, bu sanıkları yeniden yargılamıştır. Yeniden yapılan yargılamada beraat kararı verilen üç kişi hariç, geri kalan 11 sanık hakkındaki kararlar şöyledir: Emin Arat, Galip Gültekin (Müebbet ağır hapis), Tuncay Yener, Atilla Atılğan (10 yıl ağır hapis), Kemal Ulkütanak, Fethi Işıktepe (5 yıl ağır hapis), Ümmet Sarı, Erol Ege, Nezihî Fırat, Zihni Çetiner (4 yıl 2 ay ağır hapis), Feridun Özbay (4 yıl ağır hapis). Sıkıyönetim Mahkemesi, Askerî Yargıtay'ın bozma talebine uyduğu ve yeniden karar tefhim ettiği 14 sanıktan ayrı olarak eski kararında, ısrar ettiği 37 sanık ile ilgili mütalâasını da açıklamıştır⁵².

Askerî Yargıtay, 20-21 Mayıs sanıklarından 10'u hakkında, 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından ikinci defa karara bağlanan mahkûmiyetlerden 7'sini onaylamış, üçünü yeniden bozmuştur. Yargıtay, müebbet hapse mahkûm edilen Emin Arat ile Galip Gültekin hakkında verilen bu kararı bozmuştur. Aynı şekilde 5 sene ağır hapse mahkûm edilen Fethi Işıktepe hakkında da bozma kararı alınmıştır.

Hapis cezaları tasdik edilen sanıklar şunlardır: 10 sene hapse mahkûm olanlar: Atilla Altugan, Tuncay Yener. 5 sene hapse mahkûm olanlar: Feridun Özbay, Zihni Çetiner. 4 sene 2 ay hapse mahkûm olanlar: Nezihî Fırat, Erol Ege, Ümmet Sarı. Cezaları tasdik edilen sanıklardan Tuncay Yener, ilk mahkemede müebbet hapse mahkûm edilmiş, bu ceza Askerî Yargıtay'da bozulunca, ikinci yargılamada 10 sene hapis cezasına çarptırılmıştır. Atilla Altugan'ın cezası ise, 15 yıldan, 10 yıla indirilmiştir. Yargıtay da bu cezayı onaylamıştır. Mahkûmiyet kararları bozulan sanıklar, 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinde, tekrar yargılanmışlardır. Millet Meclisi Adalet Komisyonunda idam cezaları tasdik edilen Talât Aydemir ve üç arkadaşı dışında aynı cezaya çarptırılan İlhan Baş, Cevdet Kırcı ve Ahmet Gücal hakkında son karar, Askerî Yargıtay Daireleri Kurulu tarafından verileceği açıklanmıştır⁵³.

Askerî Yargıtay Daireler Genel Kurulu, 20-21 Mayıs sanıklarından 48 kişi hakkında verilen kararlarla ilgili incelemelerini tamamlamış, idama mahkûm edilen üç kişi de dahil olmak üzere, 24 sanığın cezasını bozmuştur. Geri kalan 24 sanık hakkındaki karar ise onaylanmıştır. Askerî Yargıtay, 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından haklarında idam cezası verilmiş fakat sonradan haklarındaki kararın bozulduğu sanıklar ise Ahmet Gücal, Cevat Kırcı ve İlhan Baş'tır⁵⁴.

20-21 Mayıs Olaylarına katılmak suretiyle Anayasayı ihlâl suçundan sanık olup, mahkûmiyet hükümleri, Askerî Yargıtayca bozulan 24 kişi hakkındaki dâva, Mamak 1 Numaralı Sıkıyönetim Askerî Mahkemesinde bakılarak sonuçlandırılmıştır. Duruşmada okunan hüküm fıkrasına göre, Cevat Kırcı, Ahmet Gücal, İlhan Baş'ın müebbet ağır hapis cezasıyla tecziyelerine oybirliğiyle karar verilmiştir. Ayrıca, İzzet Köz'ün 12 yıl altı ay, Cemal Özdemir'in 10 yıl Ziya Gökalp Pusat'ın 5 yıl 10 ay, Feridun Erman'ın 12 yıl altı ay, Galip Gültekin'in 4 yıl iki ay, Emin Arat'ın 4

⁵² **Hürriyet**, 6 Aralık 1963

⁵³ **Hürriyet**, 11 Ocak 1964

⁵⁴ **Hürriyet**, 26 Ocak 1964

yıl iki ay, Özkat Tansal'ın 7 yıl, Turgut Saltoğlu'nun 5 yıl, İhsan Şeçgül'ün 5 yıl ağır hapis cezalarıyla tecziyelerine, Erol Işıltan'ın 3 yıl ve Gökalp Kasapoğlu'nun ise bir yıl hapis cezasıyla tecziyelerine oybirliği karar verilmiştir⁵⁵.

Mahkeme, Fahri Ergun, Ağâh Gürel, Hasan Bilici, Yüksel Eral, Metin Turgan, Coşkun Saçaş, Günay Tanju, H. Duran Uzun ve Uysal Altuğ'un sabit sayılmayan müsned suçtan beraatlarına oybirliğiyle karar vermiştir⁵⁶.

Talat Aydemir ve Fethi Gürcan'ın idamı Senatoda kabul edilirken, Erol Dinçer ve Osman Deniz'in idam hükümlüsü olarak ömürlerinin sonuna kadar hapis yatacakları belirtilmiştir. Cumhuriyet Senatosunda, Talat Aydemir ve arkadaşları hakkındaki ölüm cezalarının, müebbet hapse çevrilmesi için Milletvekili Mustafa Erkovan ve Senatör Enis Kansu tarafından verilen kanun teklifleri, büyük çoğunlukla reddedilmiştir⁵⁷.

Aydemir'in avukatı Orhan Pekey, Sıkıyönetim Mahkemesi'ne yaptığı müracaatta o zaman Meclis'te "siyasi suçlarda idam cezasının hapse çevrilmesini öngören" bir kanun teklifi bulunduğunu bildirmiş, bu teklifin ileride kanunlaşması halinde adaletsizlik olacağı ve bunun geri dönüşü olmayacağını ileri sürmüştür. Pekey, kanun görüşülünceye kadar infazın ertelenmesini istemiştir⁵⁸.

Adalet Bakanı Sedat Çumralı, Aydemir'in itirazının dayanaksız ve esassız olduğunu söylemiş, Devlet Başkanı Gürsel de "bir ihtilalin ikinci derece sorumlusu asılır da birinci sorumlusu asılmaz olur mu? Aydemir'in de hemen asılması lazım" demiştir. Bu demeçler, adli makamları etki altında bırakma olarak yorumlanmış ve hukukçular arasında sert tepkilere neden olmuştur.

Uzun süren duruşmalardan sonra Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Osman Deniz ve Erol Dinçer'in idam edilmesi kararı kabul edilmiştir⁵⁹. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Talat Aydemir ve Fethi Gürcan'ın ölüm cezalarını onaylamıştır⁶⁰. Meclis, Aydemir, Gürcan ve Deniz'in idam kararlarını onaylamış, Dinçer hakkında ret kararı vermiştir⁶¹. 20-21 Mayıs sanıkları hakkındaki karar, 5 Eylül 1963'te açıklanmıştır. 7 kişiye idam cezası verilmiş, 29 kişi müebbet hapis ve değişik cezalar almıştır. Sonradan idam cezaları 2'ye indirilmiştir⁶². Emekli Süvari Binbaşısı Fethi Gürcan sabaha karşı Ankara Merkez Cezaevi bahçesinde 26 Haziran 1964'te idam edilmiştir⁶³. Emekli Kurmay Albay Talat Aydemir de 4 Temmuz 1964'te sabaha karşı Ankara Merkez Cezaevi'nde asılarak idam edilmiştir⁶⁴. Cezanın infazında Ankara infaz savcısı, 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi Hâkimi Albay Numan Özdalga, Adli

⁵⁵ **Cumhuriyet**, 8 Mart 1964; Fethi Gürcan, **a.g.e.**, s. 273-330

⁵⁶ **Hürriyet**, 6 Şubat 1964

⁵⁷ **Hürriyet**, 12 Mart 1964

⁵⁸ Aydemir, **a.g.e.**, s. 17

⁵⁹ TBMM'ye gelmiş olan ölüm cezalarının oylama sonuçları için bkz. Fethi Gürcan, **a.g.e.**, s. 323

⁶⁰ **Cumhuriyet**, 26 Haziran 1964

⁶¹ Fethi Gürcan'ın Mahkemedeki yargılanma süreci için bkz. Fethi Gürcan, **a.g.e.**, s. 273-330

⁶² Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C.III (1950-1964), İstanbul, 1980, s. 560

⁶³ **Milliyet**, 27 Haziran 1964; **Cumhuriyet**, 27 Haziran 1964

⁶⁴ **Milliyet**, 5 Temmuz 1964

Tabip ve bir cezaevi yetkilisi de hazır bulunmuştur⁶⁵. Diğer mahkûmların cezaları ise 1966 yılında çıkarılan af yasası ile kısmen veya tamamen kaldırılmıştır.

Sonuç olarak;

21 Mayıs sanıklarının yargılanmaları için Ankara'da; 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, Mamak Muharebe Okulu'nda; 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi Harp Okulu'nda ve 3 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi de Sıkıyönetim Karargâhında kurulmuştur. 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi asıl sanıkları, 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi Harp Okulu Öğrencilerini, 3 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi de olaydan sonra darbe lehine girişimde bulunan yani yargılananların affedilmesini isteyenleri yargılanmıştır.

Mahkeme Başkanlıklarına Bnb. Ali Cesur, Turgut Aksu ve Muzaffer Müdür hâkim olarak tayin edilmişlerdir. Mahkeme üyeliklerine ise hâkim yüzbaşılar atanmıştır.

Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korg. Cemal Tural yayınladığı bildiriye; 20-21 Mayıs olayları dolayısıyla, 1 Numaralı Sıkıyönetim Adli Amirliğince haklarında son tahkikat açılma kararı verilmiş olan sanıkların 103 kişi olduğunu belirtmiştir.

1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkeme Heyeti'nde; Mahkeme Başkanı Tuğg. Fevzi Basmacı, Danıştay Hâkimi, Hâkim Deniz Alb. Numan Özdalga, üye Hava Tuğg. Lütfi Ergüven, Savcı Hâkim Bnb. Turgut Akan ve yardımcılarında oluşmaktadır.

20-21 Mayıs olaylarının İstanbul'dan getirilen 45 sanığı, 17 Haziran 1963'te mahkeme önüne çıkarılmıştır. Mahkemeler halka açık yapılmış ve davalarla ilgili bilgiler, yayınlanan bildirimlerle kamuoyuna duyurulmuştur. Bildirilerin dışında verilen haberlerin asılsız ve uydurma olduğu açıklanmıştır.

20-21 Mayıs sanıkları hakkındaki karar, 5 Eylül 1963'te açıklanmıştır. 7 kişiye idam cezası verilmiş, 29 kişi müebbet hapis ve değişik cezalar almıştır. Sonradan idam cezaları 2'ye indirilmiştir.

21 Mayıs 1963'te Talat Aydemir Olayı üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde sıkıyönetim ilan edildiği biraz önce ifade edilmişti. Sıkıyönetimin ilanı ya da uzatılması kararları TBMM'de görüşülerek, oylamaya sunulmuş ve karara bağlanmıştır. Genelde muhalefet partilerinin, bu görüşmelerde sıkıyönetimin ilanı ya da uzatma önerilerini eleştirdikleri görülmektedir. TBMM'de yapılan tartışmalarda Sıkıyönetimin hükümet tarafından bir baskı aracı olarak kullanıldığı, basın ve muhalefetin bu yolla susturulmaya çalışıldığı da ileri sürülmüştür⁶⁶.

Kur. Alb. Talat Aydemir ve arkadaşlarının 20-21 Mayıs 1963 tarihindeki ikinci darbe girişimi üzerine hükümet sıkıyönetim ilan etmiştir. Başbakan İsmet İnönü, "kısa bir sıkıyönetim devrinden geçmeye hayati bir zaruret hâsıl olmuştur" diyerek sıkıyönetimin gerekçesini ortaya koymuştur. İktidarda olan koalisyon hükümetinde

⁶⁵ *Milliyet*, 5 Temmuz 1964

⁶⁶ Zafer Üskül, *Siyaset ve Asker*, Ankara, 1997, s. 160-164

CHP-YTP-CKMP ve Bağımsızlar yer almıştır. Hükümetin sıkıyönetim tezkeresi tüm partiler tarafından desteklenerek kabul edilmiştir⁶⁷.

1964 yılında TBMM'de İstanbul ve Ankara'daki sıkıyönetimin iki ay daha uzatılması için yapılan görüşmelerde, Başbakan İnönü, Kıbrıs meselesine değinmiştir. Ülkenin ciddi bir dış politika problemi ile karşılaştığını, dış politikada güçlü bir yol izlenmesinin iç politikada anarşi olmamasına ve huzurun sağlanmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Oylama sonucunda AP, MP, bazı CKMP aleyhte, CHP, YTP ve müstakiller lehte oy kullanmışlardır. 252 evet oyu, 164 hayır oyu ile de uzatma kararı onaylanmıştır⁶⁸.

Sıkıyönetim uygulamalarının sosyal ve ekonomik hayata etkileri vardır. Örneğin, 1963 yılında ilan edilen sıkıyönetimde Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korg. Cemal Tural yayınladığı bildirimlerde, bütün görevlilerle halkın yardımını rica ettiğini temenni etmiş, sokağa çıkma yasağını bildirmiştir. Doktor, ebe, cankurtaranlar ve hizmeti görenlerin özel bir belge ile belirli saatlerde sokağa çıkabilecekleri duyurulmuştur. Ayrıca partilerin, siyasî ve diğer cemiyetlerin ve basının dikkatli olmaları, halk efkârını bozacak tutumların görülmesi üzerine basın ve cemiyetlerin faaliyetlerine son verileceği ve kanunî yaptırıma geçileceğinden söz edilmiştir. Sıkıyönetimin ilanıyla, Ankara Emniyet Müdürlüğü ile Merkez Jandarma Teşkilatı, Sıkıyönetim Komutanlığına bağlanmıştır. Asker ve Emniyet Teşkilatının aldığı önlemlere uymayanların bir an evvel nezarete atılacağı, gazete ve dergilerin bağıra bağıra satılmasının yasaklandığı, sokakta ve eğlence yerlerinde halkın rahatsız edilmesinin yasaklandığı bildirilmiştir. Gözaltına alınanların, soruşturmaları bitinceye kadar yakınları ile görüşmeleri yasaklanmıştır. Sıkıyönetim idaresi, mevcut kuralların uygulanmasını sağlamış, bu konuda bir düzen oturtmaya çalışmıştır. Ancak bu durum TBMM'de zaman zaman tartışmalara neden olmuştur.

Sonuçta sıkıyönetim, demokratik hukuk düzeninin etkili olduğu devletlerde Anayasa ve hukuka dayalı bir yönetim biçimidir. Bununla birlikte, sıkıyönetim uygulamalarında zaman zaman aksaklıkların olduğu gündeme gelmiş ve çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Özellikle bu dönemlerde temel hak ve özgürlükler kısıtlanırken veyahut askıya alınırken, ölçülülük ilkesine dikkat edilmesi hususu vurgulanmıştır.

21 Mayıs 1963 günü ilan edilen sıkıyönetim, Ankara ve İstanbul illerinde 15 ay, İzmir'de ise 5 ay sürmüştür. 15 aylık dönemde iki ayrı hükümet sıkıyönetim sorumluluğunu üstlenmiştir. Bunlar; İsmet İnönü Başkanlığı'ndaki CHP-AP Koalisyonu (20 Kasım 1961-25 Haziran 1962) ile yine İsmet İnönü Başkanlığı'ndaki CHP, CKMP, ve YTP partilerinden oluşan koalisyon hükümetidir (25 Haziran 1962- 25 Aralık 1963). Bu dönemde, 17 Kasım 1963 yerel seçimleri ve 7 Haziran 1964 kısmi Senato seçimleri olmak üzere iki seçim yapılmıştır⁶⁹. Ayrıca siyasi partilerin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosunda sahip oldukları sandalye sayısı sıkça değişmektedir. Zafer Üskül, bu siyasi çalkalanmalar içinde İsmet İnönü Hükümetleri, sıkıyönetim kanalıyla Silahlı Kuvvetlere dolaylı olarak dayalı bir yönetimi

⁶⁷ Üskül, a.g.e., s. 154-155

⁶⁸ **Hürriyet**, 20 Şubat 1964

⁶⁹ Seydi Çelik, **Osmanlı'dan Günümüze Devlet ve Asker**, İstanbul, 2008, s. 422-424

sürdürmeyi tercih ederken, Silahlı Kuvvetler de yine sıkıyönetim kanalıyla siyasi gelişmeleri denetim altında tutma eğilimi içinde görüldüğünü ifade etmektedir.⁷⁰

Sıkıyönetim Komutanlıklarının uygulamaları ve bu uygulamalara karşı TBMM'de yöneltilen eleştiriler, sıkıyönetim uygulamalarının bildirilere konulan yasaklarla sıkıyönetime neden olan olayların giderilmesiyle doğrudan bağlantılı olmadığı, getirilen sınırlamaların ölçülü olmadığı doğrultusundadır. Bazı bildirilerden örnek verecek olursak;

“1- 20/21 Mayıs gecesi ve 21 Mayıs günü Ankara ve İstanbul'da cereyan eden olaylara dair resmi bildirimler dışındaki haberlerin neşri ve fotoğrafların tab'ı men edilmiştir.

2- İstanbul'da yayınlanan gazeteler birden fazla baskı yapamayacak, başlıklar da 72 puntodan büyük punto kullanılacaktır.

3- Sürmanşet, dişi, klişe, espasla manşet, dört sütundan büyük resim kullanmak yasaktır. Korg. Refik Yılmaz⁷¹.

“22 Mayıs 1963 tarihinde İstanbul'da yayınlanan Hürriyet, Milliyet, Akşam ve Tercüman gazetelerinin Komutanlığımızın (S) numaralı tebliğine aykırı olarak yayında buldukları, yasakları ihlal ettikleri teessürle görülmüştür.

İlk defa ihtar mahiyetinde olmak üzere, ismi geçen bu gazetelerin 3832 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 314. maddesine istinaden 23 Mayıs tarihinden itibaren üç gün süre ile yayından men edilmesine karar verdim.

Yüksek memleket menfaatlerinin bahis mevzuu olduğu bir sırada da bütün basın mensuplarının daha hassas davranmalarını, tekerrürü halinde şiddetli müeyyidelerin tatbik edilerek kanuni kavuşturma yapılacağıın bilinmesini önemle rica ederim. Korg. Refik Yılmaz⁷².

Siyasi faaliyetlerin belirli dönemlerde yasaklanması, izne bağlanması İstanbul ve İzmir Sıkıyönetim Komutanlıklarınca da gerçekleştirilmiştir. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Korg. Refik Yılmaz 3 numaralı bildirisinde şunları belirtmiştir:

“1- Siyasi partiler ve basın memleketin menfaatlerini göz önünde tutarak her türlü faaliyet ve neşriyatlarında hassasiyet göstereceklerdir.

2- Emirlere uymayan siyasi parti ve basın hakkında 3832 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu gereğince tazyit edici tedbirlerin alınacağıın bilinmesini, halkı kıskırtıcı zararlı olabilecek neşriyat ve siyasi faaliyette bulunulmamasını rica ederim⁷³. Siyasi partilere her türlü faaliyetlerinde hassasiyet göstermelerini hatırlatmaktadır.

İzmir Sıkıyönetim Komutanı Kora. Ferit Denizmen'de buna benzer bir yasaklama getirmektedir. Örneğin; *“Madde 1- Ege Telgraf isimli akşam gazetesi, 4 Haziran 1963 günü, Anadolu Ajansından aldığı ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı bir numaralı Adli Âmirliğinin 20-21 Mayıs hâdiseleri ile ilgili kararnamesini, haber ambargolu olduğu halde aynen ve kasten neşretmiş bulunduğu, mezkûr gazetenin*

⁷⁰ Üskül, a.g.e., s. 165

⁷¹ Cumhuriyet, 22 Mayıs, 1963

⁷² Cumhuriyet, 23 Mayıs 1963

⁷³ Cumhuriyet, 22 Mayıs 1963

4 Haziran 1963 tarihli satışa arz edilmiş nüshaları toplattırılmış ve gazete 5 Haziran 1963 tarihinden itibaren 10 gün müddetle kapatılmıştır.

Madde-2 Matbuatın memleketin yüksek menfaatlerini göz önünde bulundurmamak suretiyle hizmetlerine devam etmelerini ehemmiyetle rica ederim.

*İzmir Sıkıyönetim Komutanı Tümamiral Ferit Denizmen*⁷⁴.

Ayrıca yayınlanan bir bildiri de İzmir Fuarı'nın açık olduğu dönemde siyasi partilerin her türlü toplantıları yasaklanmıştır. Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Özetlemek gerekirse; Talat Aydemir'in darbe girişimi başarılı olmamış, darbe girişimi orduda hiyerarşik bir düzen içinde değil, sadece belli bir grup ile sınırlı kalmıştır. 21 Mayıs 1963'te sıkıyönetim ilanına sebep olan kişiler, Harp Okulu öğrencileri dışında 151 kişidir. Bunların 106'sı Ankara'dadır. Bu sanıklardan 7'si hakkında Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde ölüm cezası verilmiştir. Ancak Kurmay Albay Talat Aydemir ve Binbaşı Fethi Gürcan'ın idamları TBMM tarafından onaylanmıştır.

Binbaşı Fethi Gürcan sabaha karşı Ankara Mamak(Merkez) Askeri Cezaevi bahçesinde 26 Haziran 1964'te idam edilmiştir⁷⁵. Talat Aydemir'in infazının gerçekleştirilmesi kararı, Aydemir'in avukatı Orhan Pekey'in son anda yaptığı bir itirazla durdurulmuştur. Ancak avukatın yaptığı bu itiraz, 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Emekli Kurmay Albay Talat Aydemir de 4 Temmuz 1964'te sabaha karşı Ankara Mamak Cezaevi'nde idam edilmiştir⁷⁶. 20-21 Mayıs sanıklarından Talat Aydemir başta olmak üzere 7 kişi idama, 29 kişi de müebbet hapse, 12 kişi 15 yıl, 5 kişi 12 yıl, 2 kişi 8 yıl, 2 kişi 6 yıl, 13 kişi 5 yıl, 24 kişi 1 yıl 2 ay, 6 kişi de 3 ay hapse mahkûm olmuş, 45 kişi de beraat etmiştir. Beraat edenler arasında Alparslan Türkeş ve arkadaşları ile bazı EMİNSU'cular da yer almaktadır⁷⁷.

2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yapılan duruşmaları 1963 yılının Eylül ayında sonra ermiştir. 1459 Harp Okulu öğrencisinden 75'i 4 yıl 2 ay ağır hapse, 91'i de 3 ay hapse mahkûm edilmiş, 1293 öğrenci beraat etmiştir⁷⁸. Ancak Mahkemede yargılanan 1459 Harp Okulu öğrencisi ile Yüksek Disiplin Kurulu kararıyla toplam 1468 Harbiyeli öğrencinin okulla ilişkisi kesilmiştir⁷⁹. Dava sonucunda 1468 Harbiyeli de Harp Okulu'ndan atılmıştır⁸⁰. Okuldan uzaklaştırılan

⁷⁴ **Hürriyet**, 6 Haziran 1963

⁷⁵ **Milliyet**, 27 Haziran 1964

⁷⁶ **Milliyet**, 5 Temmuz 1964

⁷⁷ **Hürriyet**, 6 Eylül 1963; **Milliyet**, 6 Eylül 1963

⁷⁸ **Vatan**, 12 Eylül 1963

⁷⁹ Gürcan, **a.g.e.**, s. 207-218

⁸⁰ Ömer Gürcan, **a.g.e.**, s. 207 ; 26.9 1963 tarihli Yüksek Disiplin Kurulu Kararı ile Kara Harp Okulu Disiplin Talimatı için bkz. Ömer Gürcan, **a.g.e.**, s. 207-218; Harp Okulundan atılan 1468 Harbiyeli daha sonra 20-21 Mayıs Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneğini kurmuşlardır. Ömer Gürcan, **a.g.e.**, s. 215; 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılanan Harbiyeliler ile 2 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılanıp, Disiplin Kurulu Kararı ile Harp Okulundan atılan Harbiyelilerin isim listesi için, Talat Aydemir, **a.g.e.**, s. 324-337 ve Ömer Gürcan, **a.g.e.**, 225-236

öğrencilerden tazminat alınmaması için sonradan bazı girişimler olmuş ve Cumhuriyet Senatosu'nun aldığı bir kararla tazminat alınmaması kararlaştırılmıştır. 5401 sayılı kanuna geçici bir madde eklenerek 1586 öğrenci tazminat ödemekten muaf tutulmuştur⁸¹.

Diğer mahkûmların cezaları ise 1966 yılında çıkarılan af yasası ile kısmen veya tamamen kaldırılmıştır. Çıkarılan af yasası ile bu öğrencilerin başka yükseköğretim kurumlarına kaydolmaları ve tahsillerini orada devam ettirmeleri sağlanmıştır. Bu öğrenciler sonraki yıllarda 20-21 Mayıs Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'ni kurmuşlardır. Günümüzde de Harbiye'den atılan bazı öğrencilerin mağduriyetlerini gidermek için bazı girişimlerde buldukları bilinmektedir⁸².

⁸¹ **Cumhuriyet**, 8 Nisan 1965

⁸² **Vatan** gazetesinde 4 Mart 2013'te "Talat Aydemir'in 1963'de başarısız darbe girişiminin ardından Kara Harp Okulu'nun ilişiği kesilen öğrencilerinden bazıları mağduriyetlerinin giderilmesi için TBMM'ye başvurdu ..." haberi yer almaktadır.